

سنجهش مقادیر میکرو طلا به روشن رسوبی و سنتز برخی اوراتها

عسگر هورفر

دانشیار گروه علوم پایه - دانشکده فنی - دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت ۷۹/۷/۱۹، تاریخ تصویب ۷۹/۸/۲۱)

چکیده

می‌توان مقدار طلا را با دقّت بسیار زیاد به صورت کمپلکس، آن ترا فنیل ارسنیوم اوری کلرید رسوب $\text{C}_6\text{H}_5\text{As} \cdot \text{AuCl}_4$ با ضریب آنالیتیک $F_{\text{Au}} = ۰/۲۷۲۸$ تعیین کرد. از این روش برای اندازه‌گیری طلا در مقیاس میکرو می‌توان استفاده کرد. دقّت اندازه‌گیری در نمونه‌های ۰/۲ تا ۰/۴٪ است. در انتهای مقاله بررسی تهیه اورات‌های خالص فلزات قلیایی و قلیایی خاکی و فلزات واسطه و نحوه تجزیه و ترمولیز آنها با ترموبلاس، آنالیز ترمیک دیفرانسیل و بالاخره بررسی IR انجام می‌گیرد.

واژه‌های کلیدی: ضریب آنالیتیک (نسبت وزن اتمی طلا به وزن مولکولی تترافنیل ارسنیوم اوری کلرید است)، ترمولیز (آنالیز ترمومگراویمتری ATG با ترموبلاس، تغییرات یک نمونه در حد میلی گرم را در جریان گرم شدن به سبب تبخیر یا تجزیه نمونه ثبت می‌کند)، دستگاه آنالیز ترمیک دیفرانسیل (تقریباً مشابه دستگاه ترموبلاس است با وزن کمتر و کاربریهای بیشتر)

مقدمه

با $F_{\text{Au}} = ۰/۳۰۵$ بررسی شده که این ترکیب نیز مشکلات نمونه بالا را دارد. نمک Reinecke به فرمول $\text{Cr}(\text{CNS})_۴ \cdot (\text{NH}_۴)_۴ \cdot \text{H}_۲\text{O}$ نیز بعد از انتشار مقاله [۹] بدلاًیل مختلف منجمله عدم دقّت برای مقادیر کمتر از ۰/۵ میلی گرم حذف گردید [۱۰].

استفاده از اسید گلی کولیک برای سنجش طلا علاوه بر کمبود معرف در بازار برای ترکیب حاصل ضریب آنالیتیک برابر $F_{\text{Au}} = ۰/۶۸۴$ است که جالب نیست [۹][۱۱].

استفاده از یون ترا فنیل ارسنیوم که به صورت نمک کلرور به مقدار زیاد وجود دارد اولین بار توسط H.H. Affsprung و J.W. Murphy [۱۲] انجام گرفت و یون AuCl_4^- را با کلروفرم جدا کرد. از مزایای این روش دقّت بسیار زیاد آن و نیز تابع قانون لامبری بودن آن در دامنه ۰/۳-۰/۷ میکرو گرم بر میلی لیتر محلول بود. ایریدیوم، پلاتین و پالادیوم روی این آزمایش اثر می‌کنند، اسیدیته محلول نقشی ندارد و در محیط $۰/۳-۰/۵$ مول اسید کلریدریک بسیار خوب می‌توان آنرا نگهداشت.

روشی که توسط ما عرضه می‌شود استفاده از ترا فنیل ارسنیوم کلرید برای رسوب دادن طلا به صورت ترا فنیل ارسنیوم اوری کلرید زرد نامحلول در آب و اسیدهای است. به طوری که می‌توان آنرا به صورت خالص از محلول جدا کرد. زیادی معرف هیچ اثری بر دقّت اندازه گیری ندارد. ضریب آنالیتیک آن بسیار خوب و برابر $F_{\text{Au}} = ۰/۲۷۲۸$ است. این رسوب تا دمای ۲۰۰°C

مطالعه روش‌های اندازه گیری طلا در یک نمونه به صورت ترکیب شیمیایی معمولاً منجر به توزین خود فلز می‌شود که همیشه همراه با خطاست. زیرا فلز طلا از کاهش شیمیایی ترکیبات آن بدست می‌آید [۶-۱].

در این روش‌های اندازه گیری، ضریب آنالیتیک برابر $F_{\text{Au}} = ۱$ است. عیب آن رسوب فلزات قیمتی همراه طلاست. اولین بار در فرانسه با تیو فنول ترکیب $\text{C}_6\text{H}_۵\text{SAu}$ را بدست آورد که منحنی تجزیه حرارتی آن نشان داد که ضریب آنالیتیک آن برابر $F_{\text{Au}} = ۰/۶۳۴$ وزن اتم گرم طلا $= ۰/۳۰۶$ وزن مولکولی ترکیب است و این به مراتب بهتر از توزین طلا می‌باشد. در همین راستا A.E. Harvey, J.M. Yoe [۷] در محیط اسید برموهیدریک و نمک سدیم:

$\text{N}-\text{Brmo}-\text{C}$ - ترا دسیل بتائینیل) - ترا دسیل بتائین ترکیبی از طلا بدست آورد. محدودیت این روش افزودن مقدار معرف حداکثر ۰/۱۷٪-۰/۵٪ بیش از مقدار لازم است، دما باید حدود ۲۵°C باشد تا جواب قابل قبول بدهد (ضمن آنکه $F_{\text{Au}} = ۰/۱۸۰۱$ بدست آمده در عمل به جای $F_{\text{Au}} = ۰/۱۷۲۴$ در تئوری بود). در این روش پلاتین، اسمیوم، پالادیوم، ایریدیوم و جیوه که مزاحم هستند باید ابتدا از محلول طلا حذف گردند. بالاخره اشکال دیگر، معرف بسیار کمیاب است.

ترکیب ترا برمو اورات - بی - (تری متیل) - دکا متیلن دی آمونیوم [۸] برای سنجش طلا در حضور فلزات واسطه

پایدار است و حرارت دادن آن هیچگونه مستحله‌ای ندارد. این ترکیب در اسیدهای رقیق و غلیظ اسید کلریدریک و اسید نیتریک حل یا تجزیه نمی‌شود و بنابراین می‌توان یونهای مزاحم را در محیط اسیدی حذف نمود.

روش کار - ترکیب

در محیط اسید کلریدریک رقیق یا غلیظ باید مقدار زیادی معرف (۱۰۵ میلی گرم برای ۱ میلی گرم طلا) افزود. رسوب زرد روشن در محلول داغ بهتر تشکیل می‌شود. هرگاه محیط به شدت اسیدی باشد (بیش از ۶٪ N) بهتر است رسوبگیری در سرما انجام گیرد. رسوب روی قیف شیشه‌ای با ۵٪ HCl نرمال شسته می‌شود. بعد آنرا در آوون ۱۱۰°C به مدت یک ساعت یا در دمای ۱۵۰°C به مدت ۱۵-۳۰ دقیقه خشک نموده و بعد توزین می‌گردد. منحنی ترمولیز این ترکیب به صورت شکل ۱ است. سرعت افزایش حرارت در دستگاه ترموبلانس یکنواخت و به مقدار ۲/۵ درجه سانتیگراد در دقیقه یا ۱۵۰°C در ساعت است. منحنی حاصل از ترموبلانس تا دمای ۲۰۰°C یک خط مستقیم بوده و ترکیب آن $\text{C}_6\text{H}_5\text{As}-\text{AuCl}_4 = 722/1$ ترکیب از حدود ۲۲۰°C شروع می‌شود. از ۲۵۰°C به بالا سرعت تجزیه زیاد شده و در دمای ۵۵۰°C طلای فلزی خواهیم داشت. ضریب آنالیتیک آن $F_{\text{Au}} = 0/2720$ با خطای ۱٪ نسبت به ضریب آنالیتیک تئوری $F_{\text{Au}} = 0/2728$ است که بسیار جالب می‌باشد با درنظر گرفتن ۰/۴٪ خطای ۴ میلی گرم طلا و ۰/۶٪ خطای برای ۰/۲ تا ۱/۵ میلی گرم طلا درستی این روش تأیید می‌شود. این روش برای ۱۰۰ میکروگرم طلا با حدود ۱/۴٪ خطای همراه است.

جدول ۱: خطای سنجش طلا در حضور یونهای مزاحم.

طلا (mg)	فلز	فلز طلا	رسوب تئوری (mg)	رسوب بدست آمده (mg)	خطای %
۱/۵۰۰	Sn	۲۴	۵/۴۴۷	۵/۳۲۸	-۲
۱/۵۰۰	Hg	۵۰	۵/۴۴۷	۵/۳۲۰	-۲/۲
۱/۵۰۰	Zn	۳۶	۵/۴۴۷	۵/۵۵۲	+۱/۸
۱/۵۰۰	Cd	۲۴	۵/۴۴۷	۵/۵۵۹	+۲
۱/۵۰۰	شاهد	-	۵/۴۴۷	۵/۴۵۷	+۰/۲
۱/۰۱۰	Pt	۱/۲۰	۳/۷۰۰	۳/۸۰۱	+۲/۷
۱/۰۱۰	Rh	۱/۱۲	۳/۷۰۰	۳/۶۵۲	-۱/۳
۱/۰۱۰	Ir	۰/۸۳	۳/۷۰۰	۳/۷۰۲	۰
۱/۰۱۰	Pd	۱۰	۳/۷۰۰	۳/۷۲۰	+۰/۵

جدول ۲: نتایج بدست آمده با فلزات مختلف با مقادیر بسیار زیاد. (مقدار طلا ۱/۵ میلی گرم است)

M	فلز	Ba	Ca	Mg	Cr	Fe	Al	Mn	Co	Ni	Cu
$\frac{M}{A_{II}}$	جرم	۳۸	۱۷	۱۸	۲۰	۲۵	۱۰	۳۷	۱۸	۱۸	۱۷
% خطأ		+۱/۵	-۰/۲	+۱/۵	+۰/۸	+۴	+۲/۰	+۲	+۱	+۲/۴	+۲/۰

جدول ۳: فرمول‌های بدست آمده برای انواع اورات‌ها فلزی.

فرمول	طلا فلز	٪ طلا	بدست آمده محاسبه	٪ فلز	بدست آمده محاسبه	رنگ
Ba[Au(OH)4]2,H2O	۱/۷	۵۷/۴	۵۷/۴	۲۰	۲۳/۲	سفید کرم
Sr[Au(OH)4]2,H2O	۱/۷۱	۶۱/۸۳	۶۰	۱۳/۷	۱۵/۰	سفید کرم
Ca[Au(OH)4]2,H2O	۱/۶۵	۶۴/۹	۶۳/۷	۹/۱	۸/۱	سفید کرم
Bio Au(OH)4	۱/۱	۴۰/۲	۴۲/۵	۴۲/۶	۴۲/۳	قرمز نارنجی
Hg[Au(OH)4]2	۲	۵۴	۵۴/۵	۲۷/۴	۲۷	زرد - سبز
Cu[Au(OH)4]2,2H2O	۲	۶۲/۶	۶۲/۳	۱۰/۱	۱۰	سبز تیره
Mg[Au(OH)4]2,2H2O	۲	۶۶/۶	۶۶/۹	۴/۱۲	۴/۳۲	سفید - زرد
Co[Au(OH)4]2,2H2O	۱/۹۶	۶۳/۱	۶۲/۹	۹/۴۱	۹/۷	قهوة ای
Ni[Au(OH)4]2,2H2O	۲	۶۱/۲	۶۳/۴	۹/۱۲	۹/۰	سبز
Ag Au(OH)4,H2O	۰/۸	۵۰/۵	۴۸/۵	۲۷/۶	۴۳/۲	قرمز
Zn[Au(OH)4]2,2H2O	۱/۹۷	۶۲/۴	۶۲	۱۰/۳۳	۱۳/۱	سفید کرم
Al[Au(OH)4]3	۲/۸۵	۷۰/۵	۷۱/۵	۳/۲	۳/۴	قهوة ای
Fe[Au(OH)4]3,H2O	۳/۲	۶۸۰۱	۶۹	۶/۴۳	۶	قهوة ای

زیاد بر روی تهیه اورات‌های قلیایی و قلیایی خاکی [۱۸] و [۱۷] و [۱۶] متمرکز بوده است. در این اواخر تحقیقات تازه‌ای توسط G.Krien [۲۱] و [۲۰] و [۱۹] انجام گرفت. روش بکار رفته در این مقاله برای تهیه اورات‌های فلزات جدول تناوبی، همان روش کلی تهیه اورات‌های قلیایی و قلیایی خاکی است ولی اورات‌های فلزی به صورت کاملاً خالص تهیه شده‌اند. بر روی کلیه اورات‌های فلزی تهیه شده منحنی ترمولیز، آنالیزترمیک دیفرانسیل و نیز طیف IR بدست آمده است.

تهیه اورات پتابسیم خالص

ابتدا محلول اورات پتابسیم خالص از واکنش بین رسوب اسید اوریک با محلول پتاس در حد زیر استوکیومتری و گرم کردن یعنی مخلوط در یک بالن همراه با مبرد بالا رونده، و در غیاب CO_2 بدست می‌آید. غلظت محلول پتاس N ۱ بوده و باید بتدریج وارد بالن گردد: محلول زرد کمنگ بدست آمده دارای $pH=9-10/5$

رسوب‌گیری نمونه طلا در حضور یونهای Hg^{2+} و Zn^{2+} در محیط HCl ۴N انجام می‌گیرد و در حضور Sn^{4+} بهتر است محیط HNO_3 ۵N باشد. لازم است رسوب را ۱۰-۵ مرتبه با ۲۰ میلی لیتر اسید رقیق شستشو داد. جدول (۱) سنچش طلا را در حضور یونهای مراحم نشان می‌دهد.

جدول (۲) نتایج بدست آمده با این روش همراه با بعضی از فلزات متداول را با مقادیر خیلی زیاد نشان می‌دهد بدون آنکه پیش‌گیریهایی در عمل بکار بردۀ باشیم. مقدار طلا ۱/۵ میلی گرم است. آزمایش نشان می‌دهد شستشوی بیشتر در هر حالت مقدار خطای مثبت مشاهده شده در جدول (۲) را کاهش می‌دهد.

مطالعه اورات‌های فلزی

از زمان آزمایش E.FREMY در سال ۱۹۵۱ [۱۵] برای بدست آوردن اسید اوریک و اورات پتابسیم، مطالعات به مقدار

می‌گیرد تا گاز CO_2 اتمسفر را جذب نکند. باید مراقب pH اورات پتاسیم اولیه بود: در $\text{pH} < 9$ خطر هم رسوبی با Au(OH)_4^- وجود دارد که در این صورت طلای اضافی خواهیم داشت، و به عکس برای pH بالاتر از ۱۱ رسوب هیدروکسید فلز را خواهیم داشت که نتیجه آن در فرمول خام، خطای طلا خواهد بود.

ترکیباتی که ما تهیه کردیم زمانی که به مقدار زیادی اورات فلزی نیاز بود (۵۰ میلی گرم برای منحنی ترمولیز) اغلب آغشته به فلز بودند. در این موقع ما مجبور به تهیه نمونه در حد کم (۵-۱۰ میلی گرم) بودیم تا آزمایش‌های تجزیه شیمیایی، آنالیز ترمیک دیفرانسیل و طیف جذبی IR را انجام دهیم. اورات‌های تازه تهیه شده معمولاً دارای رنگ روشن ولی ناپایدار بوده بطوری که بعد از چند روز حتی در دسیکاتور تحت خلاء رنگ آن قهوه‌ای سیر یا خاکستری سیر می‌گردید.

مطالعات ترمولیز

فرمول خام اورات‌ها، طبق نظریه Jander – Krien [۲۱] به صورت زیر است:

منحنی آنالیز ترمولوگراویمتری (ATG) با دستگاه Thermobalance Chevenard از دست دادن آب در حدود دمای 220°C را در یک مرحله نشان می‌دهد. معهذا یک نقطه تغییر خمس در دمای حدود 160°C برای ترکیبات باریم دیده می‌شود. تمایز آشکاری بین آب چسبیده مستقیماً به طلا و n مولکول سست‌تر به فرمول بالا وجود دارد و بعد یک پله رو به پایین داریم که مربوط به تشکیل $(\text{AuO}_2)_x \text{M}^{2+}$ است که احتمالاً مشکل بتوان آنرا به صورت خالص از داخل دستگاه ترموبالانس بدست آورد. بدیهی است بسیار جالب خواهد بود که بتوان طیف IR این مواد در حال تجزیه را مستقیماً با برداشتن از ترموبالانس بدست آورد، ولی ما موفق به این آزمایش نشدیم (شکل ۲).

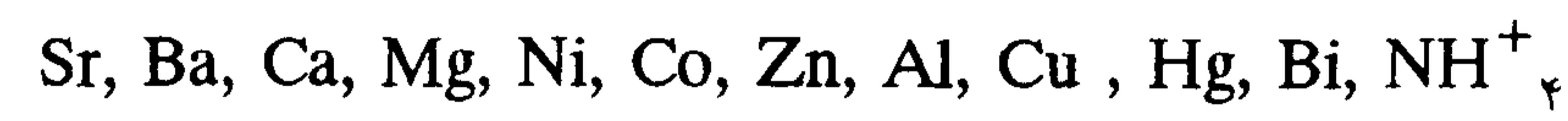
تجزیه گرمایی پیشرفت می‌کند تا در دمای حدود 380°C به مخلوطی از اکسید فلزی و طلا برسد.

منحنی آنالیز ترمیک دیفرانسیل (A.T.D) برای ۲-۱ میلی گرم نمونه توسط دستگاهی از نوع MAZiERE ثبت می‌شود که نتایج بدست آمده را تأیید می‌کند ولی برای اورات استرنسیوم و منیزیم جدا شدن دو نوع آب کاملاً واضح است با یک قله (پیک) کاملاً مهم در ابتداء، که با حذف آب تشکیل دهنده به یک خمیدگی منجر می‌شود (شکل ۲).

است و هیچگونه KOH اضافه ندارد. برای اطمینان خاطر می‌توان چند قطره HCl یک نرمال بدان افزود. تا pH بین ۹-۱۰ قرار گیرد. محلول را باید یک ساعت جوشاند. و بعد رسوب را جدا کرده و محلول را در غیاب CO_2 نگهداشت. غلظت محلول اورات پتاسیم بدست آمده برابر ۴ گرم بر لیتر می‌باشد. بعد از چند روز در این محلول رسوب اکسید اوریک سیاه رنگ ظاهر می‌شود.

اورات‌های فلزات

برای تهیه اورات‌های فلزی از محلول اورات پتاسیم استفاده می‌شود. اورات‌های تهیه شده فلزات عبارتند:

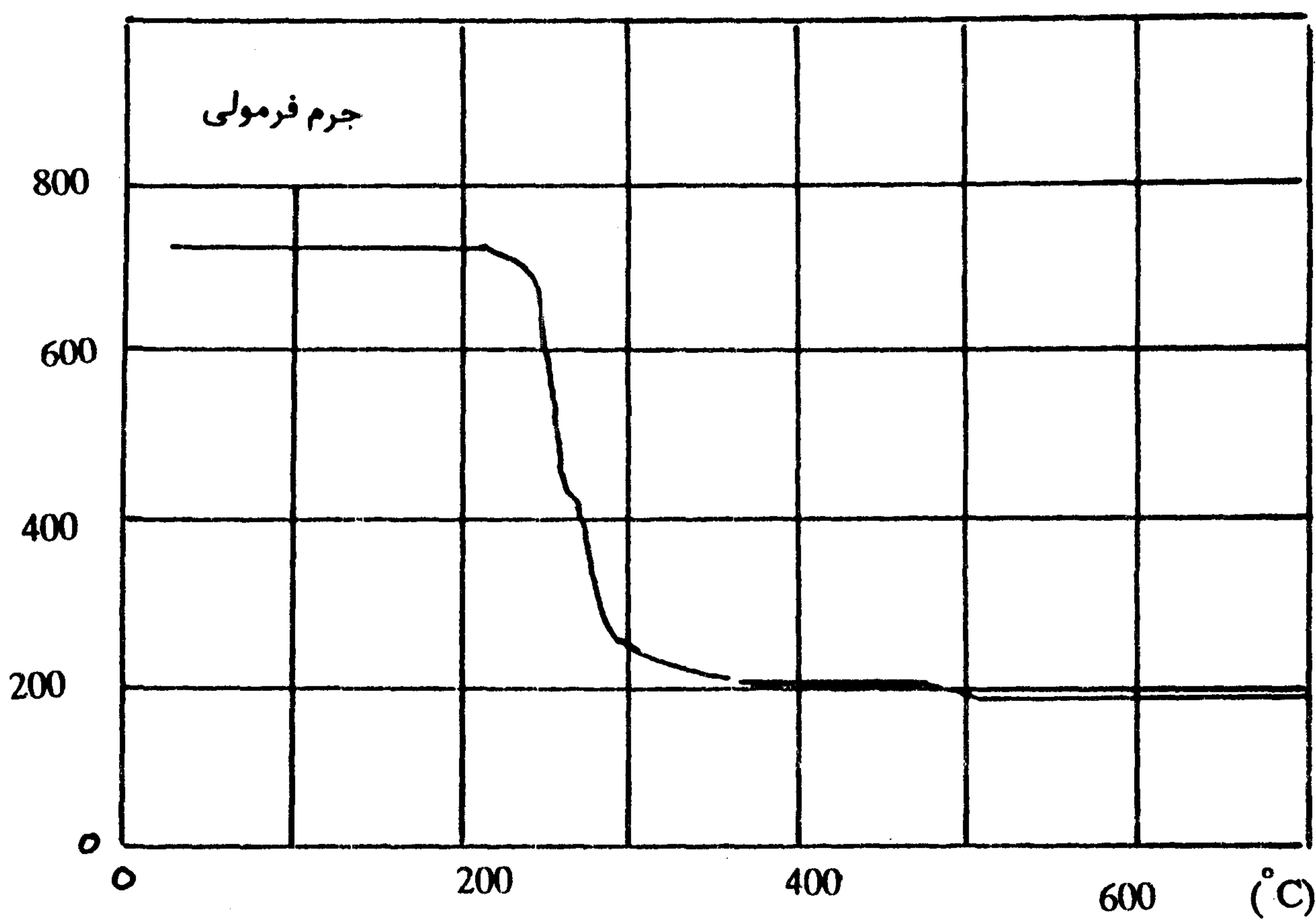

اورات‌های فلزات قلیایی محلولند و نمی‌توان آنها را جدا کرد، ولی در حضور مقدار زیادی استن به صورت خالص جدا می‌شوند. باید خاطر نشان کرد اورات آمونیوم به صورت خشک یک ماده منفجره است.

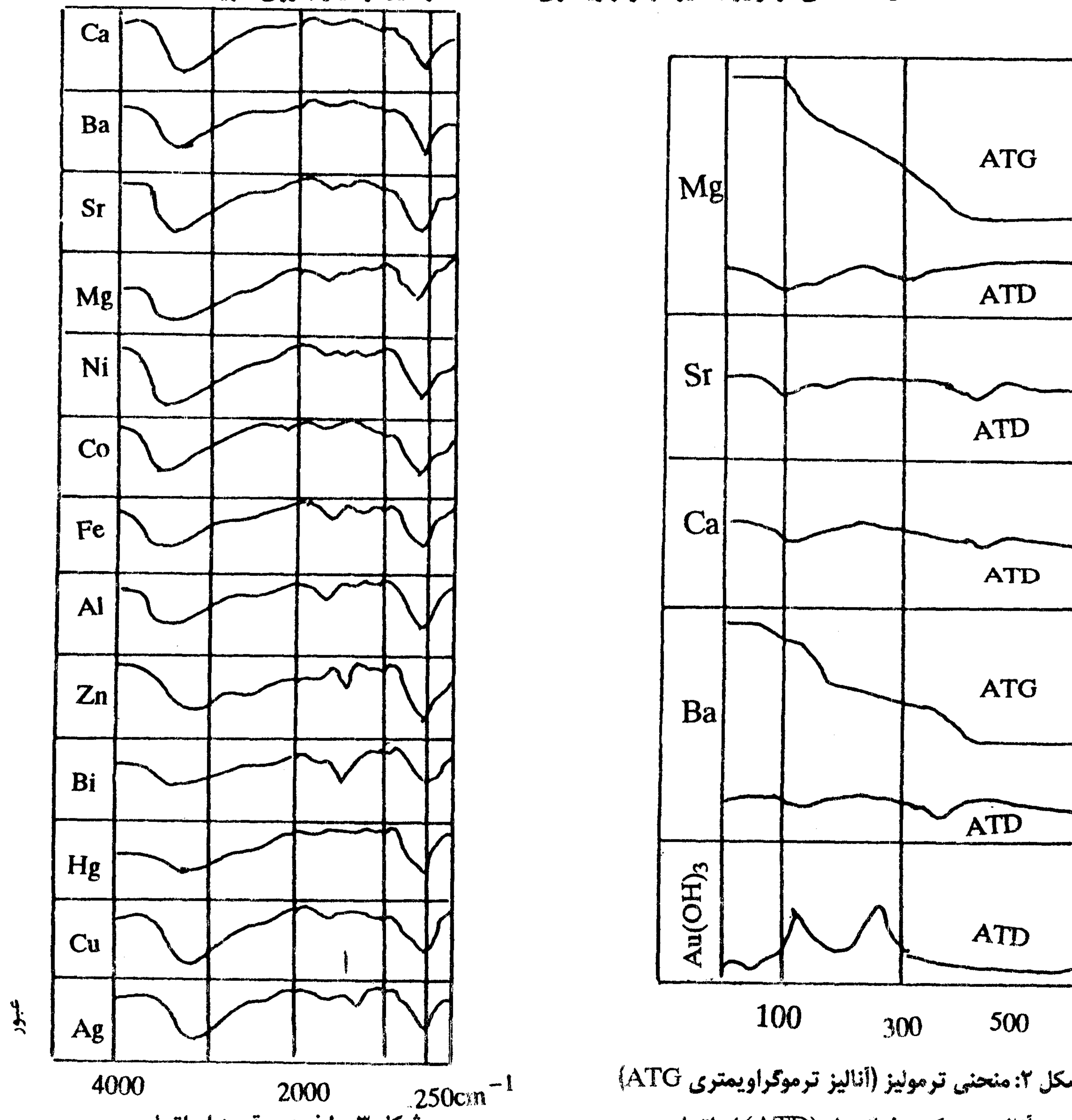
اورات‌های (Mg, Ca, Ba, Sr) نسبتاً محلول بوده و در حضور مقداری استن برای کاهش حلایت آنها رسوب می‌دهند. شستشوی آنها روی قیف با مقدار کمی آب و بعد استن انجام می‌گیرد و بعد باید تحت خلاء نگهداری شوند. این اورات‌ها بطرز جالبی بلورین هستند. برای مثال اورات استرنسیوم به صورت بلورهای سوزنی شکل سفید - کرم می‌باشد: اورات منیزیم با اشعه X طیفهایی می‌دهد که دال بر بلورهای نه چندان خوب است. به طور کلی اورات‌های کم محلول بیشتر میل به تشکیل رسوب پر حجم و آمورف - بی شکل با اشعه X دارند و ما آنرا در مورد اورات‌های نیکل و کبالت مشاهده کردیم.

برای تهیه اورات‌های Fe, Al, Ni, Co, Mg از محلول غلیظ تارتارات پتاسیم برای تشکیل کمبلاکس فلزات استفاده کردیم تا از تشکیل رسوب هیدروکسید فلزی آنها جلوگیری شود. در این موردنتایج ما عکس نتایج بدست آمده توسط Jander – Krien [۲۱] بود. ما در تهیه اورات جیوه نیز جیوه اضافی مورد اشاره موفق شدیم اورات آلومینیوم را نیز به صورت خالص تهیه کنیم. نمک بکار رفته برای تهیه اورات مس و منیزیم پرکلرات مس و منیزیم و برای بقیه اورات‌ها نمک کلرید فلزات بود.

خاطر نشان می‌کنیم مقدار فلز همیشه کمتر از مقدار استوکیومتری باید باشد. صاف کردن در سرما و به سرعت انجام

شکل ۱: منحنی ترمولیز (آنالیز ترموگراویمتری ATG)، تترافنیل ارسینوم اوری کلرید.

شکل ۳: طیف زیر قرمز اوراتها.

شکل ۲: منحنی ترمولیز (آنالیز ترموگراویمتری ATG) و آنالیز ترمیک دیفرانسیل (ATD) اوراتها.

نتیجه گیری

سنجدش مقادیر میکرو طلا نه تنها برای انواع نمونه های طلا خواه معدنی یا آلیاژ بکار می رود بلکه به سبب دقت بسیار بالای جدا کردن و اندازه گیری طلا از نمونه های مورد اشاره برای استخراج طلا از آب دریاچه های شور، معادن و دستگاههای الکترونیکی با مقادیر بسیار کم طلا و ... نظیر تلفن موبایل که حاوی مقادیر کمی طلاست می تواند کاربرد داشته باشد. در ضمن برای اولین بار اوراتهای فلزی به صورت خالص تهیه شدند.

طیف IR بدست آمده از دستگاه مدل ۴۵۷ PeRKIN ELMER باندهای آب نسبتاً سست را در Cm^{-1} ۳۰۰۰-۳۵۰۰ و Cm^{-1} ۱۶۲۰ نشان می دهد.

بقیه طیف بنظر تطبیق می کند با ساختمان یا آنیون Al(OH)^- که از یک اتم طلا احاطه شده با ۴ اتم اکسیژن در رئوس یک مربع، تشکیل شده است این مطالعات تا این تاریخ توسط اینجانب تا اینجا پیش رفته است (شکل ۳) [۲۲]....

مراجع

- 1 - Lenher, V. (1913). *J. Am Chem. Soc.*, Vol. 35, No. 54.
- 2 - Vanino, L. and Guyot, O. (1926). *Arch. Pharm.*, Vol. 364, No. 98.
- 3 - Beamish, F. E. (1937). *Ind. Eng. Chem.*, Vol. 9, No. 174.
- 4 - Beamish, F. E. (1937). *Ind. Eng. Chem.*, Vol. 9, No. 421.
- 5 - Beamish, F. E. (1946). *Ind. Eng. Chem.*, Vol. 18, No. 120.
- 6 - Duval, C. (1951). *Anal. Chim.*, Acta 5, No. 277.
- 7 - Harvey, A. E. and Yoe, J. H. (1953). *Anal. Chim.*, Acta 8, No. 246.
- 8 - Ziegler, M. and Neygenfind, H. (1965). *Mikrochim.*, Acta 4, No. 729.
- 9 - Beamish, F. E. (1961). *Talanta*, Vol. 8, No. 85.
- 10 - Majkowaska, H. and Wawrzyczek, V. (1961). *Z. Anal. Chem.*, Vol. 180, No. 418.
- 11 - Beamish, F.E. (1966). *Talanta*, Vol. 13, No. 773.
- 12 - Murphy, J. W. and Affsprung, H. E. (1961). *Anal. Chem.*, Vol. 33, No. 1658.
- 13 - Mc Bryde, W. A. E. and Yoe, J. H. (1948). *Anal. Chem.*, Vol. 20, No. 1094.
- 14 - Hourfar, A. Viossat, B. (1954). "Bulletin de la Société chimique de France 1981, 11-12, ATP. Champ, P. Fauconnier." *C. Duval, Anal. Chim.*, Acta 10, No. 443.
- 15 - Fremy, E. (1851). *Ann. Chim.*, (Paris), Vol. 3, No. 478.
- 16 - Weigand, F. (1906). *Z. Angew. Chem.*, Vol. 19, No. 139.
- 17 - Meyer, F. (1907). *C.R. Acad. Sci.*, Paris 145, No. 805.
- 18 - Costeanu, R. N. (1936). *Bull. Fac. St., Cernauti* 10, No. 57.
- 19 - Krien, G. (1956). Diplomarbeit Techn. Univ., Berlin.
- 20 - Jander, G. and Krien, G. (1957). *Z. Anorg. Chem.*, Vol. 291, No. 89.
- 21 - Jander, G. and Krien, G. (1960). *Z. Anorg. Chem.*, Vol. 304, No. 164.
- 22 - Garner, C. D. (1977). L.H. Hill. MaBBS. D.L. Mc FADEEN et A.T. Mc PHALL., J.C.S. Dalton. Vol. 9, No. 853.